

FAGUS Fakta 5 / 2007   Odd Andersen: Gras på vanskelige steder

FAGUS - Faglig utviklingssenter for grøntanleggssektoren ønsker Kirkegårdsforeningen med alle sine medlemmer velkommen i FAGUS.

Kirkegårdene er viktige for folk. Vegetasjonen på kirkegården er gjenkjennelig, rolig, og gir en god ramme omkring besøket. Den faglige og estetiske kvalitet på de enkelte kirkegårder må sikres og videreutvikles innenfor de gitte økonomiske rammer. Valg innenfor drift bør tas ut fra faglig kunnskap.

Kirkegårdene får nå, i likhet med alle grønne arealer i byer og tettsteder, nye oppgaver og flere roller. De oppfattes i tillegg til sin primærfunksjon blant annet som områder for rekreasjon, biologisk mangfold og klimatilpasninger ved hjelp av vegetasjon. Ny bruk krever kanskje annen kunnskap.

FAGUS Rådgivning er en nettbasert rådgivningstjeneste som tilbys av FAGUS.

Abonentene får tilgang til store mengder fagkunnskap gjennom FAGUS Fakta, FAGUS Spørsmålsbank og muligheten til å stille spørsmål til våre 23 rådgivere. Se

<http://fagus.no/bli-abonnent-pa-fagus-radgivning> for flere opplysninger eller ring telefon 94 14 32 10. Landets fremste fagfolk innenfor grøntanleggssektoren står klar til å bistå deg. Bli abonnent!

Organisasjonen FAGUS er stiftet av organisasjonene for fagfolkene i grøntanleggssektoren; Bad, park og idrett, naml - norske anleggsgartnere, miljø- og landskapsentreprenører, Norsk Gartnerforbund, Norsk Trepleieforum og Norske landskapsarkitekters forening. Kirkegårdsforeningen sluttet seg til i 2010. Hele den profesjonelle grøntanleggssektoren står altså samlet bak FAGUS, og møtes gjennom FAGUS til samarbeid.

For å sette fokus på høyt grøntfaglig nivå i skjøtsel av kirkegårder, ønsker FAGUS nå at noen utvalgte FAGUS Fakta gjøres tilgjengelige for Kirkegårdsforeningens medlemmer. FAGUS Fakta utgis ca 10 ganger pr år til abonnentene på FAGUS Rådgivning og vi håper at flere vil la seg inspirere av oppdatert kunnskap.

FAGUS Fakta 4 / 2004	Inger Sundheim Fløistad: Ugrasarbeid ved klargjøring av nye plantefelt
FAGUS Fakta 2 / 2005	Knut A. Thorvaldsen: Dynamisk montering av natursteinbelegg med settelag av finsingel
FAGUS Fakta 3 / 2006	Ingjerd Solfjeld: Oppstøtting av trær
FAGUS Fakta 5 / 2007	Odd Andersen: Gras på vanskelige steder
FAGUS Fakta 7 / 2007	Eva Vike: Gode storstauder for offentlige anlegg
FAGUS Fakta 6 / 2008	Helge Klingberg: Kirkegården - trær og graver
FAGUS Fakta 1 / 2010	Marina Bergen Jensen et al.: Regnbede – kreativ håndtering af regn

Se neste side for dette FAGUS Fakta:

FAGUS Fakta 5 / 2007   Odd Andersen: Gras på vanskelige steder

GRAS PÅ VANSKELIGE STEDER

Av FAGUS-rådgiver Odd Andersen

De omkring 1000 artene og 20 slektene av gras som er kjent på jorden har svært ulike egenskaper. Flere av grasartene er blant de viktigste matprodusentene for oss mennesker og gras er det viktigste fôret for husdyrene våre. Gras som dekker de største landarealene i naturen, i grøntanlegg og idrettsanlegg. Gras armerer jord og hindrer erosjon.

Naturen leger alle sår. Når vi mennesker eller naturkreftene lager åpninger i overflaten, setter naturen straks inn tiltak for å dekke disse sårene med vegetasjon. Når det er gode vekstforhold, der alle vekstfaktorene er ideelle og det finnes en rik frøbank i jorden, vil det gå rimelig kjapt å dekke overflaten igjen. Med vanskeligere vekstforhold tar det lengre tid og vegetasjonen må da ha en annen artssammensetning. Gras er som oftest den viktigste plantegruppen i slike situasjoner.

I Norge er omkring 150 arter av gras viltvoksende. Innenfor disse har det gjennom tidene vært avlet frø både til forproduksjon og til grøntanlegg. For grøntanlegg er nok rødsvingel (*Festuca rubra*), engrapp (*Poa pratensis*) og engkvein (*Agrostis capillaris*) mest kjent. Forskning og utvikling har ført til at vi har fått et utall av sorter innen disse artene. Sortene har igjen ulike egenskaper. Dette har gjort det mulig å etablere gras til ulike formål og på vanskelige steder der kanskje annen uønsket vegetasjon ellers ville ha dekket overflaten.

Det foregår stadig utprøvinger av nye sorter innenfor de kjente artene. Etter hvert blir det mer fokus på norsk plantemateriell, så også andre arter som er viltvoksende blir "grøntanleggsgras".

Karrige og skyggefulle steder

For ekstensive områder med næringsfattig jord har vi fått et utvalg sorter innen sauesvingel (*Festuca ovina*) og stivsvingel (*Festuca trachyphylla*) i tillegg til rødsvingel og engkvein. Men naturen har fortsatt mange muligheter som vi burde ta i bruk. Jeg synes nok at arten smyle (*Avenella flexuosa*) burde ha fått mer oppmerksomhet. Vi finner den på karrige steder helt fra kysten til opp til høyfjellet i hele landet. Dette er en av de grasartene som tåler mest skygge. Det er enda vanskelig å få kjøpt frø av smyle, men på ettersommeren kan vi selv sanke frø fra gode bestander.

Andre skyggetålende grasarter som det finnes frø av på markedet er sølvbunke (*Deschampsia cespitosa*), lundrapp (*Poa nemoralis*) og markrapp (*Poa trivialis*). Sølvbunke brukes på idrettsanlegg, for eksempel på

fotball- og golfbaner, på områder som blir utsatt for skygge fra tribuneanlegg eller trær, da den er relativt slitesterk. Markrapp og lundrapp er smalbladete arter som har egenskaper som vi kan utnytte på vanskelige steder. De trenger godt med vann og næring for å etablere seg. Markrapp er aktuell på fuktige steder og kan tåle å stå under vann i perioder, men tåler lite slitasje.

Erosjonsutsatte steder

Det er ofte viktig å få etablert ønsket vegetasjon raskest mulig etter inngrep. Særlig gjelder dette i skråninger og på andre steder som er utsatt for erosjon. På slike steder nyttes gjerne spøytesåing. Frøet får da med seg en "nistepakke" med gjødsel og festes i terrenget med et klebemiddel. Som regel er det ønskelig at vegetasjonen er mest mulig naturlig. Arter og sorter bør bli best mulig inn i omgivelsene.

Det nyttes gjerne raigras (engelsk raigras *Lolium perenne* eller italiensk raigras *Lolium multiflorum*) i disse frøblandingene. Raigras etablerer hurtig et kraftig rotsystem slik at vi oppnår rask armering av vekstmassen. Raigraset er næringskrevende og har liten vinterherdighet. Hensikten er at det etter hvert skal vike plassen for det varige gras.

Oftest ser en at resultatet blir noe rufsete. Raigraset blir bladrikt i forhold til det som ønskes. Gjenstående plantemateriale kan hindre etablering av det som er tenkt å bli det varige grasdekket.

Min erfaring er at en gjerne får et bedre resultat dersom en nytter et mest mulig stedegnet frømateriale uten raigras og er nøye med sortsvalget.

Slitasjutsatte steder

Fotballbaner er arealer som blir utsatt for stor slitasje. Det settes store krav til gaset som skal danne en jevn og hel spilleflate. De tre viktigste grasartene er engrapp (*Poa pratensis*), raigras (*Lolium perenne*) og tunrapp (*Poa annua*). Felles for disse er at de er lyselskende og derfor blir sterkt redusert i skygge.

Vekstmassen spiller stor rolle for hvilke grasarter som kan overleve slike belastninger. Dersom vekstmassene blir komprimert, vil engrapp og raigras ha vansker med å sette ned rotsystem. De vil etter hvert gå ut. Da er det bare tunrapp som har mulighet til å etablere seg. Selv om tunrapp etablerer seg raskt og kan vokse under vanskelige forhold, har den for mange svake sider til at vi ønsker fotballbaner med denne grasarten. Rotsystemet er svakt, og plantene er sykdomsutsatt og lite vinterherdige. Det er derfor arbeidskrevende å vedlikeholde gode fotballbaner med tunrapp.

Engrapp har opp gjennom tidene vært den viktigste grasarten i fotballbaner. Den tåler sterk slitasje på grunn av sitt sterke rotsystem. Derfor er det utviklet mange sorter av engrapp med ulike egenskaper. Felles for alle engrapp-sorter er at flere faktorer må klaffe for god etablering.

Raigras på fotballbanen

Raigras er den viktigste grasarten til å reparere sår på fotballbaner. Dette fordi den har rask etableringstid og har sterkt rotsystem. Ulempen med raigras er at det regnes for lite vinterherdig og er utsatt for sykdom. På Sør-Vestlandet er flere baner sådd til med rene raigrasblandinger. Det er brukt fire til seks ulike sorter med godt resultat. I motsetning til engrapp er raigras lite påvirket av daglengde. I milde perioder om vinteren vokser den selv om dagene er kortere enn natten. Dermed bruker raigrasplantene av opplagsnæringen sin. Dersom det ikke blir tilført næring vil plantene etter hvert bli svake. De får lett soppsykdommer og kommer gjerne seint i gang om våren eller kan i verste fall gå ut. Derfor er det viktig å vintergjødsle raigras i milde perioder.

Etter hvert har det kommet mange nye sorter av raigras med ulike egenskaper. Ulikhetene går blant annet på skuddtetthet, bladbredde, farge, og om veksten starter tidlig om våren eller er best ut over høsten. Raigras setter ikke frø når det klippes kort, slik det gjøres på fotballbaner. Plantene setter heller ikke rotskudd slik som engrapp. Dermed blir plantene foreldet. Etter hvert mister de noe av vitaliteten. Det er derfor viktig å regne med at raigrasbaner må reparasjonsås hvert år.

Det er det daglige vedlikeholdet av banene som er viktigst for å lykkes. At rett tiltak blir utført til rett tid. Til dette trengs kunnskap og riktig utstyr. Når menneskene har disse ressursene vil banene ha god kvalitet som kan utnyttes maksimalt og til overkommelig kostnad.

Odd Andersen arbeider i Sandnes kommune, Park og idrett, der han har forvalteransvar for utendørs idrettsanleggene og friluftslivsområdene.

